

BUĞRA TEZKİRESİ - I. TRANSKRİPSİYON II. DİL ÖZELLİKLERİ III. TERCÜME IV. DİZİN

Mehmet Turgut Berbercan (2012), *Buğra Tezkiresi - I. Transkripsiyon II. Dil Özellikleri III. Tercüme IV. Dizin*, Ankara: Hâkim yayınları, 109 s.
ISBN: 6056229923

Tuncer GÜLENSOY*

Dil Araştırmaları, Güz 2017/21: 223-224

Okumakta birkaç sene geciktiğim bu eser, Çankırı Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Mehmet Turgut Berbercan tarafından hazırlanmış. Eserin incelemesi de Yrd. Doç. Dr. Özcan Tabaklar tarafından yapılmış.

Eserin kapak tasarımı Mehmet Gümüş tarafından yapılmış ama parantez içinde (*Kapak resmi Türk destanlarını konu alan bir çalışmadan seçilmiştir.*) kaydı konulmuş. Bu resim, “MANAS” adlı büyük Kırgız destanının pek çok baskısında da görülen bir tablo olup, bir Rus ressamı tarafından çizilmiştir. “*Bir çalışmadan alınmıştır*” yerine “*MANAS Destanı’ndan alınmıştır*” kaydı konulmalıydı.

Eser, Berbercan’ın imzasını taşıyan “ÖNSÖZ”le başlıyor. Üç paragraflık bu “ÖNSÖZ”de kullanılan “filolojik, leksikal, gramatikal” gibi batılı sözcükler ile artık eskimiş olan “ilâveten” yerine Türkçeleri kullanılabilir. Bir de “.....**özellikle lisans üstü öğrencilerinin istifadesine temin etmiş bulunuyor; ..... hizmet etmenin yüksek gururunu , ...büyük mutluluğunu duyuyoruz.**” cümlesinin bir kez daha “cümle bilgisi” bakımından gözden geçirilmesini diliyorum.

Bu eser, daha önce “*Buğra Han Tezkiresi’nden Parçalar (transkripsiyon-Dil Özellikleri Üzerine Bazı Açıklamalar-Tercüme-Dizin)*” başlığı altında “**Turkish Studies**”in C. 6/4’ünde, 431-455 sayfaları arasında yayımlanmış. Ben bu makaleyi dergiden okumadım. Demek ki, yazarı ve inceleyeni de bu makaleyi kitap hâline getirildikten sonra bir kez daha karşılaştırarak okumamış ki birazdan yazacağımız tenkitler ortaya çıkmış.

“Giriş” bölümü 8-9. sayfalarda yer alıyor. “.....*Türk Asyasında, popüler bir halk edebiyatı klasiği olma mahiyeti kazandığı anlaşılan Buğra Tezkiresi, esasen Türk kahramanlığının Satuk Buğra Han ve onun evlatlarının hayatlarında timsalleşen efsanevi bir anlatıdır.*” cümlesi “iyi de” “Satuk Buğra Han Kimdir?”, “Karahanlılar ve Karahanlı Devri Türk Edebiyatı Nasıldır?” gibi sorular açıklanmalı, **Abdülkerim Satuk Buğra Han’ı**, Karahanlılar’ı ve o devrin dil ve edebiyat özelliklerini hiç bilmeyen sıradan okuyuculara da bilgi aktarılmalıydı.

Gelelim okunuş (transkripsiyon), tercüme ve “dizin”deki tutarsızlıklara:

Bilindiği üzere Arap harfli Türkçe metinlerin okunuş ve transkripsiyonunda bir kural vardır: Türkçe kökenli kelimelerdeki **ELİF, VAV, YE sadece ünlüleri göstermek için kullanılır; “UZUNLUK İÇİN” kullanılmaz! Elif’in üzerinde med işareti de**

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, t.gulensoy@gmail.com

olsa bu böyledir. Fakat, bu eserde med işaretli eliflerin hepsi UZUN okunmuş ve “uzunluk işareti ile” (-) gösterilmiştir: *âyttular* (4), *âstın* (56), *âcıp* (72), *âtinu* (75), *âlip* (84), *âraga* (143), *âş* (405)... [Bu kural, aslen Moğolca olan sözcükler için de geçerlidir. Farsça üzerinden Türkçeye geçen BAHÂDİR (<Moğ. *bagatur*), NÂRİN (<Moğ. *narın*) vb. sözcüklerde bunu görebiliriz.] Transkripsiyonda uzun gösterilen bu örneklerin ve benzer örneklerin “Dizin” bölümünde niçin kısa gösterildiği konusunda eserde bir açıklama da bulunmamaktadır.

Metnin okunuş ve anlamlandırılmasında bazı ciddi hatalar da vardır. Birkaçını gösteriyorum.

Farsça *hidmetkâr* kelimesi *hidmet-gâr* okunmuştur (69, 72). “...*Hâzret-i Sulţân bicân-dil kabûl keldiler* (86-87) biçiminde okunan ibaredeki *bicân-dil* kelimelerine dizinde “şuursuz” anlamı verilmiş. Aynı kısım tercümede de “...gayri ihtiyarî olarak kabul ettiler” şeklinde aktarılmış. Bu kelimeler *be-cân (ü) dil* şeklinde okunmalı ve “canı gönülden” olarak aktarılmalıydı.

102, 103, 362 ve 390. satırlarda *pil* şeklinde okunan kelimeye dizinde “fil” anlamı verilmiş. Kelime *pul* şeklinde okunmalı ve “para” olarak anlamlandırılmalıydı.

Transkripsiyon (Çeviriyazı) bölümünde 1, 2, 3, 4, 5, vb. olarak devam eden satırların **Tercüme** bölümü ile **Ekler**’deki “**Arap harfli metin**”lerin satırlarını bulmak mümkün değil. Ararsanız da epey uğraşmanız gerekecek. Hâlbuki, bütün metinlere (transkripsiyon-Tercüme-Ekler) aynı numara verilseydi, üçü birlikte kolayca değerlendirilebilirdi. Ben 55. satırda geçen *şuñaça* kelimesini merak ettim, fakat dizinde ayrı bir madde olarak bulamadım. Meğer *şu* maddesinin altına yerleştirilmiş. O kısmın tercümedeki karşılığını da bin bir zorlukla buldum, fakat kelimenin geçtiği cümlenin tercümede atlanmış olduğunu gördüm. Bağlama göre “bu (vakte) kadar” anlamında olması gerek.

Eserin 90 ve 443. satırlarında geçen “*bu mikin / bolurmikin*” sözcüğü “**mu=** soru edatı” maddesinin altında gösterilmiş, **mikin** olarak madde açılmamıştır.

518. satırdaki “...*Şam’ân başlıg kırk bir sâhir*,...” cümlesindeki “*şam’ân*” sözcüğü (< Ar. ?) olarak gösterilmiş ve (?) işareti de konulmuş. “**KAM**” ve “**ŞAMAN**” sözcükleri hakkında o kadar çok makale yazıldı ki söyleyecek söz bulamıyorum.

Berbercan’ın yayına hazırladığı bu eser Türk tarihi ve efsaneleri açısından son derecede önemlidir. Mesela Hz. Muhammed’e atfedilen *Evvelu men esleme mine’-Türk* hadisi (43). Bu hadis, Türklerden ilk Müslüman olacak kimsenin Satuk Buğra Han olduğuna işaret ediyor. Hem *Türk* kelimesinin geçmesi, hem de Türklerin Müslüman oluşlarına dair rivayeti yansıması açısından bu ifadeler değer taşıyor. Metin son devir Çağataycası için de son derece önemli özellikler içeriyor. Bütün bu sebeplerden, yayına eklenen Arap harfli Türkçe metnin bu konu üzerinde çalışanlar için bir kazanç olduğunu belirtmek isterim.

Gerek KÖK TÜRK, gerek UYGUR, gerekse ARAP harfli metinlerin transkripsiyonunu yaparken araştırmacıların çok dikkatli olmaları gerektiği açıktır. En ufak bir dikkatsizlik, yazarın, sonradan “telâfisi zor” yanlışlara düşmesine sebep olabilmektedir. Metni mutlaka tam olarak anlamalı ve anlaşılmayan yerler açıkça belirtilmelidir. Bugün bizim anlayamadığımız bir yer, ola ki ileride başka bir araştırmacı tarafından anlaşılır ve açıklanır.